

דניאל פרידמן • מדינה בהמתנה

עושים צחוק מהחוק

לא כל הגיג שמעלה שופט בפסק דינו הוא הלכה מחייבת. הדברים שנאמרו היו בגדר אמרות אגב (אוביטר) שאינן מחייבות. אבל במדינת "שלטון החוק" זוכים הגיגים שכאלה לעליונות על פני הוראות מפורשות בחוקי יסוד של הכנסת. קשה גם להבין כיצד מתיישבות אמרות אגב אלה של פרוקצ'יה עם מינויה לעליון של ביניש ועם פסק דין קודם, שבו אישר בג"ץ לאהוד ברק, בהיותו ראש ממשלת מעבר, לנהל משא ומתן עם הפלסטינים – עניין שחשיבותו והשלכותו תיו עולים לאין ערוך על מינוי למועצה הדתית בקריית-אונג. אבל במדינת "שלטון החוק", מערכת המשפט חופשית לנהוג בכל רגע לפי הכנתה ושיקוליה.

לפני כמה ימים פורסם כי "הפיכתה של הממשלה לממשלת מעבר תשתק את עביר-דתה". כלומר, המדינת תיכנס בחצי השנה הקרובה לתקופת שיתוק, כפי שאירע לקראת בחירות 2013. זאת למרות חוק יסוד: הממשלה, הקובע כי "עם בחירת כנסת חדשה או התפטרות הממשלה תמשיך הממשלה היוצאת במילוי תפקידיה עד שתיכון הממשלה החדשה". הכנסת קבעה אפוא שהממשלה היוצאת, שאינה מכונה אפילו ממשלת מעבר, נדרשת לפעול כממשלה רגילה. אם כך, כיצד הגענו למצב הנוכחי? התשובה: מה שמכונה אצלנו "שלטון החוק" רמס את החוק. להלן כמה ציוני דרך בהשתלשלות המרהימה הזו:

בנובמבר 1995 נרצה ראש הממשלה יצחק רבין. מיד לאחר ה"שבעה" התכנסה הוועדה לבחירת שופטים, בהשתתפות נשיא ביהמ"ש העליון אהרן ברק, ובחרה לעליון את פרקליטת המדינה דורית ביניש. לא הייתה שום בעיה של "ממשלת מעבר". כעשר שנים לאחר מכן, בשלהי 2005, התנהל מאבק חריף בין ציפי לבני, שרת המשפטים בממשלת שרון, לבין נשיא העליון ברק, בשאלת מינויה של רות גביוון – מינוי שברק שלל בנימוק שלגביוון "יש אג'נדה". ישיבת הוועדה לבחירת שופטים נקבעה לינואר 2006, כחודשיים לפני הבחירות לכנסת. במהלך המהומה החליף נשיא העליון את כובעו כחבר הוועדה לבחירת שופטים, המנהל מאבק מול שרת המשפטים, והופיע בדמות חדשה: בג"ץ הפוסק הלכות.

בסוף דצמבר 2005 ימים ספורים לפני ישיבת הוועדה המ' תוכנת (שלבסוף לא התקיימה במועד), ניתן בבג"ץ פסק דין בעתירה שהוגשה בעניין הרכב המועצה הדתית בקריית-אונג. בראש ההרכב ישב ברק ופסק הדין נכתב בידי השופטת אילה פרוקצ'יה. בג"ץ היה ער להוראה בחוק יסוד: הממשלה בעניין "רציפות הממשלה", אבל זוטות שכאלה לא שימשו אז מכשול לבג"ץ בפני חקיקת חוקים הסותרים את חוקי הכנסת. וכך קבעה פרוקצ'יה כי בתקופת ממשלת מעבר "ראוי שמיינויים בשירות הציבורי לא יבוצעו בידי גורמי ממשל (שמעמדם לאחר הבחירות הצפויות אינו ידוע), אלא במקום שיש באיזון תפקיד מסוים צורך חיוני של ממש". אין צורך להרחיב על הב-עיתיות בפסק דין זה, המייצר הלכה שנוגעת למאבק שהתנהל באותו זמן בין העליון לשרת המשפטים, שלא לדבר על שא-לת ניגוד העניינים.

הכנסת קבעה כי הממשלה היוצאת נדרשת לפעול כממשלה רגילה. כיצד הגענו למצב שבו עד הבחירות המדינה תיכנס לחצי שנה של שיתוק?

בכהונתי כשר המשפטים פוצצו נציגי העליון בוועדה לבחירת שופטים ישיבה שנקבעה לבחירת שופטים לעליון, בנימוק שיום קודם לכן התפטר ראש הממשלה ואין למנות שופטים בתקופת ממשלת מעבר. העובדה שביניש עצמה נבחרה בתקופת ממשלת מעבר לא נחשבה. שופטי העליון לא הסכימו אפילו למינוי שופטים למחוזי ולשלום, ובכך תרמו לשיבושים ולעיכובים במערכת. בינתיים צצה גם הנחיית היועץ המשפטי על מינויים בזמן בחירות, שגם בה נדחק חוק יסוד: הממשלה לשוליים, והגיגי העליון בפרשת המועצה הדתית בקריית-אונג הפכו לטקסט מקודש.

חוק יסוד: הממשלה קובע חריג-משמעית שעליה להמשיך לנהל את המדינה גם בתקופת מעבר (ביטוי שהחוק כלל אינו משתמש בו). החוק אינו מורה שהמשפטיזציה, שמכבירה על הניהול התקין במדינה גם בימים כתיקונם, תגבר בתקופת זו: עובדי שכר המינימום והזקוקים לדיור זכאים שעניינם יטופל, מערכת המשפט ראויה לכך שלא תזנח וגם מינוי הרמטכ"ל אינו צריך להידחות. ■